




Shanghai Cooperation and Talibanism Crisis in Afghanistan: Challenges in Developing Cooperation

Ehsan Kazemi

Assistant Professor of Political Science, Political Science Department, Shahid Chamran University of Ahvaz. Ahvaz.iran.


Email: e.kazemi@scu.ac.ir

 0000-0002-5139-6194

Hossein Rafie

Associate Professor, Department of Political Science, Political Science Department, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.


Email: h.rafie@umz.ac.ir

 0000-0002-5245-9046

Ali Ebrahimi

Corresponding Author, Postdoctoral research of Political Science, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Email: a_ebrahimia@yahoo.com

 0009-0004-4942-3976

Abstract

Introduction: The hasty and chaotic withdrawal of US forces from Afghanistan hastened the Taliban's return to power in Kabul and revived old fears of contagion of conflict and terrorism to neighboring countries. In this regard, compared to the 1990s, the Taliban today are linked to international jihadist networks, and the Taliban's goal remains the same as it was in the 1990s: to capture Kabul and establish an Islamic emirate based on Sharia. Therefore, Taliban dominance does not seem to guarantee peace. In fact, it could signal the emergence of a new wave of hostility and radicalization. Insofar as Afghanistan is a country fractured by ethnic, tribal, and religious divisions and has been at the center of geopolitical competition for centuries. On the other hand, despite the agreement between the US and the Taliban to prevent the activities of terrorist groups on Afghan soil, the Taliban have intensified their attacks on rural areas of several provinces, especially in northern Afghanistan, and have taken control of key border crossings and areas bordering Iran, Turkmenistan, and Tajikistan. These issues raise theoretical challenges and make it necessary to examine the challenges of Talibanism gaining power around the member states of the Shanghai Cooperation Organization.

Theoretical framework: The regional security complex theory not only presents the internal dynamics of regional systems as an independent whole, free from the effects of both macro (international system structure) and micro-level variables, but also has the ability to explain the dynamics of different regional systems. Buzan and Weaver define the regional security complex as: "a set of units in which their major processes of securitization and de-securitization are interconnected and whose security problems cannot be

logically analyzed or solved in isolation.” Hence, it can be argued that the regional security complex theory is fundamentally based on the concept of security dynamics and regional models. The main structure of this theory is formed by state-to-state relations across a geographical boundary that give rise to the region as it is. This is important insofar as political and military threats are more powerful in creating a sense of insecurity than other threats to state insecurity, which is related to geographical proximity. The center of gravity of the regional security complex theory is that security threats more easily affect nearby areas than those at greater distances.

Methodology: The present research method is descriptive-analytical and the data collection tool is library, document and internet studies. The methodological framework of this article is a qualitative study, considering the research topic and the theoretical framework. The qualitative analysis method emphasizes on the text that expresses the realities of the challenges of the Shanghai Cooperation Organization. At the same time, it is practical in terms of purpose. So that the theoretical framework based on the regional security complex used in this research has become significantly popular in regional studies today. To the extent that it has been fruitful for descriptive and analytical purposes by referring to it. From this perspective, the present thesis uses description as a method in identifying theoretical concepts and definitions of existing literature and uses analysis in operationalizing the impact of the Taliban's re-empowerment on the Shanghai Cooperation Organization.

Results & Discussion: Today, regional powers increasingly describe Afghanistan as an isolated country in terms of military, economic, demographic, political and ideological resources to project power in the regional security complex, and also as a connecting country due to its unique geostrategic location at the crossroads of Central Asia, South Asia and the Middle East, which has led to permanent instability, which has stemmed from internal power struggles and external interference and attempts to control Afghanistan.

Since the 1990s, threats from Islamic extremists have become a common theme in the SCO region's cooperation. As indigenous economic and physical constraints and regressive political developments hinder progress towards a new regional economic entity, the return of Taliban rule to Afghanistan would have important implications for the region and international politics more broadly. More generally, the potential challenges that a Taliban-ruled Afghanistan might pose to the security and regional interests of SCO member states are significant for the development of long-term cooperation. With the Taliban's return to power in Afghanistan following the US withdrawal, there has been growing speculation about what this could mean for neighboring countries. Indeed, the SCO's primary concern has been to contain the spread of terrorism, extremism and separatism in SCO member states. The Taliban's dominance in Afghanistan has been seen as a key base for Islamic extremism, with many extremists and Islamic terrorists being trained in the country. Cases that cause the member states of the Shanghai Cooperation Organization to face crises in order to develop cooperation and pose numerous challenges for the member states of the Shanghai Cooperation Organization, such as political-security, economic, border disputes, refugees, and ideological challenges.

Conclusions & Suggestions: Given the confrontation between the United States and the powerful SCO countries and many objective issues, more opportunities have been created for the SCO, which can become one of the most effective international organizations on the Eurasian continent. To this end, the SCO must resolve some internal issues that pose major obstacles to the further development of the organization. In particular, with the beginning of a new stage in the development of the SCO through the attraction of new members, a topic that includes the development of capabilities in the field of regional security has emerged. In fact, the expansion of the organization provides an opportunity to significantly optimize the task of cooperation in the field of regional security around countering terrorism, extremism, transnational crime and illegal drug trafficking. This is in the interests of all member states. Due to the overlapping borders of the countries with Afghanistan and the economic interdependence that is supposed to create a regional open market system, Afghanistan will have a great contribution to its neighbors if it is stable and prosperous.

Keywords: Shanghai Cooperation Organization, regional security complex, Taliban, challenges

E-ISSN: 2588-6541 / Center for Strategic Research / Quarterly of Foreign Relations
Quarterly of Foreign Relations is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.




doi 10.22034/fr.2024.382903.1344


پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

سازمان همکاری شانگهای و بحران طالبانسیسم در افغانستان: چالش‌هایی در توسعه همکاری‌ها


احسان کاظمی

استادیار علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
Email: e.kazemi@scu.ac.ir  0000-0002-5139-6194

حسین رفیع

دانشیار گروه علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
Email: h.rafi@umz.ac.ir  0000-0002-5245-9046

علی ابراهیمی

نویسنده مسئول، پژوهشگر پسادکتري علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
Email: a_ebrahimia@yahoo.com  0009-0004-4942-3976

چکیده

صلح یک نیاز اساسی بشر است، اما به لحاظ موقعیت ژئوپلیتیکی در بخش‌هایی از جهان، خشونت و افراط‌گرایی عامل اصلی نارضایتی ساکنان آن منطقه محسوب می‌شود. علاوه بر این، چالش‌ها و بی‌ثباتی در یک کشور باعث رخنه بی‌ثباتی در سراسر منطقه می‌شود. اخیراً با خروج نیروهای آمریکایی از افغانستان به دلیل خلأ قدرت، تسلط گروه بنیادگرای طالبان را در انظار جامعه بین‌الملل گشود. موضوعی که تأثیرات فوری امنیتی را ایجاد کرده و بی‌ثباتی‌ها و چالش‌هایی را بر توسعه همکاری‌های کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای فراهم آورد. از این منظر، مقاله حاضر تلاش می‌کند تا با تمسک بر نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای و با رویکرد توصیفی-تحلیلی نسبت به این سؤال پاسخگو باشد که سازمان همکاری شانگهای، با ظهور مجدد و قدرت‌یابی طالبان در افغانستان چه چالش‌هایی را پیش‌روی خود تجربه خواهد کرد؟ نتایج تحقیق نشان می‌دهد: اولاً، مشکلات ناشی از پویایی امنیت داخلی افغانستان، می‌تواند به عرصه‌ای برای گروه‌های بنیادگرا مانند طالبان تعیین یابد. ثانیاً، بی‌ثباتی در افغانستان و قدرت‌یابی طالبان از این پتانسیل برخوردار است که بی‌ثباتی‌های امنیتی را در سایر کشورهای منطقه فراهم کند. درنهایت نشان داده می‌شود، بحران طالبانسیسم می‌تواند چالش‌هایی را برای توسعه همکاری‌های کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای به وجود آورد.

کلیدواژه‌ها: سازمان همکاری شانگهای، افغانستان، مجموعه امنیتی منطقه، طالبان، چالش‌ها.

مقدمه و بیان مسئله

خروج عجلوانه و پر هرج و مرج نیروهای ایالات متحده از افغانستان، بازگشت طالبان به قدرت را در کابل تسریع کرد و ترس قدیمی از سرایت درگیری و تروریسم به کشورهای همسایه را زنده کرد؛ در این رابطه، در مقایسه با دهه ۱۹۹۰، امروزه طالبان با شبکه‌های جهادی بین‌المللی در ارتباط هستند و هدف طالبان همانی بود که در دهه ۱۹۹۰ ترسیم کرده بودند؛ تصرف کابل و بنای امارت اسلامی بر اساس شریعت (Dorransoro, 2009, p.10). از این رو، به نظر می‌رسد که تسلط طالبان تضمینی برای رسیدن به صلح نباشد. در واقع، این می‌تواند نشان‌دهنده ظهور موج جدیدی از خصومت و رادیکال شدن باشد. افغانستان کشوری است که به واسطه شکاف‌های قومی، قبیله‌ای و مذهبی در هم شکسته شده است و قرن‌ها در مرکز رقابت‌های ژئوپلیتیکی قرار داشته است. تا آنجا که می‌توان استدلال کرد، کشور افغانستان طی سال‌های طولانی جولانگاه دخالت‌های قدرت‌های بزرگ بوده است. به طوری که بیش از یک قرن، افغانستان به‌عنوان یک کشور حائل میان امپراتوری بریتانیا و روس‌ها در طول جنگ سرد عمل می‌کرد. با این وجود، پس از خروج اتحاد جماهیر شوروی و با ظهور طالبان در افغانستان، نیروهای افراطی و تروریست شروع به حملاتی در سراسر آسیای مرکزی نمودند و به یک نگرانی شدید برای کشورهای منطقه شانگهای تبدیل شدند. موضوعی که سبب شکل‌گیری شانگهای پنج و متعاقب آن سازمان همکاری شانگهای جهت مبارزه با تروریسم، افراط‌گرایی اسلامی و جدایی‌طلبی شده است.

از طرف دیگر، با وجود توافق‌نامه آمریکا و طالبان در جهت جلوگیری از فعالیت گروه‌های تروریستی در خاک افغانستان، طالبان حملات خود را بر مناطق روستایی استان‌های متعدد به‌ویژه در شمال افغانستان تشدید کرده و گذرگاه‌های مرزی کلیدی و مناطق هم‌مرز با ایران، ترکمنستان و تاجیکستان را تحت کنترل درآورده‌اند. خشونت‌هایی که با خروج آمریکا هم‌زمان شده بود. تا آنجا که استدلال می‌شود، وضعیت در افغانستان روز به روز پیچیده‌تر می‌شود، زیرا ایالات متحده و متحدانش آشفتگی بزرگی را در داخل کشور ایجاد کرده‌اند. علاوه بر این، گروه‌های شبه‌نظامی منطقه‌ای که از موفقیت طالبان جسور شده‌اند، احتمالاً به دنبال تثبیت مجدد حضور خود در افغانستان هستند، که احتمالاً باعث افزایش تهدیدات تروریسم منطقه‌ای (و بالقوه جهانی) در چند سال آینده خواهد شد. تأثیرات امنیتی فوری در کشورهای همسایه بسیار مهم خواهد بود. تکثیر سلاح‌های کوچک و آزادسازی زندان‌های جمعی احتمالاً توانایی‌های طالبان و گروه‌های شبه‌نظامی منطقه‌ای را

افزایش می‌دهد. طالبان در حال حاضر نسبتاً منسجم و از حمایت محلی، نفوذ در میان جنگ‌سالاران قبایل، و هم‌سویی با گروه‌های شبه‌نظامی از جمله شبکه حقانی و القاعده برخوردار است (Wood, 2021).

این موضوعات چالش‌های نظری را برمی‌انگیزد و بررسی چالش‌های قدرت‌یابی طالبانسم را حول کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای ضروری می‌نماید. بدین‌سان، پژوهش حاضر در چهارچوب مجموعه امنیتی منطقه‌ای، درصدد پاسخگویی به این سؤال است که سازمان همکاری شانگهای، با ظهور مجدد و قدرت‌یابی طالبان در افغانستان چه چالش‌هایی را پیش‌روی خود تجربه خواهد کرد؟ این مقاله در چند بخش تدوین گردیده است. در بخش اول چهارچوب نظریه مبتنی بر مجموعه امنیتی منطقه‌ای توصیف گردید. در بخش دوم، با تمرکز در فهم افغانستان در مجموعه امنیتی منطقه‌ای، بر تلاش‌های سازمان همکاری شانگهای در مبارزه با تروریسم، افراط‌گرایی و جدایی‌طلبی تأکید می‌نماییم. در بخش سوم، ظهور و قدرت‌یابی مجدد طالبان در افغانستان و چالش‌هایی که می‌تواند موانعی را در مسیر توسعه همکاری‌های سازمان همکاری شانگهای ایجاد نماید، تبیین خواهد شد. در پایان نتیجه‌گیری و پیشنهادهایی از مباحث مطروحه انجام خواهد شد.

روش پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی است و ابزار گردآوری اطلاعات به‌صورت مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و اینترنت صورت گرفته است. چهارچوب روش‌شناختی این مقاله، با توجه به موضوع تحقیق و هم‌با در نظر گرفتن چهارچوب نظری به‌صورت مطالعه کیفی صورت می‌پذیرد. روش تجزیه و تحلیل کیفی بر روی متنی که بیانگر واقعیت‌هایی در چالش‌های سازمان همکاری شانگهای است، تأکید می‌کند. در عین حال از حیث هدف، کاربردی است. به‌طوری که چهارچوب نظری مبتنی بر مجموعه امنیتی منطقه‌ای مورد استفاده در این پژوهش به‌طور قابل توجهی، امروزه در مطالعات منطقه‌ای رایج شده است. تا آنجا که با رجوع به آن، برای اهداف توصیفی و تحلیلی ثمربخش بوده است. از این منظر، رساله پیش‌رو در شناسایی مفاهیم نظری و تعاریف ادبیات موجود از توصیف به‌مثابه روش بهره می‌گیرد و در عملیاتی کردن تأثیر قدرت‌یابی مجدد طالبان بر سازمان همکاری شانگهای از تحلیل استفاده می‌نماید.

۱. چهارچوب نظری

از مهم‌ترین نموده‌های فروپاشی نظام دو قطبی در جهان، اهمیت یافتن نقش مناطق در موضوعات امنیتی بوده است. تحولی که متضمن ارائه و کاربست نظریات روزآمدی در زمینه منطقه‌گرایی در ساخت جدید بین‌الملل بود. در این میان، یکی از مهم‌ترین اقدامات در زمینه تبیین نظری مطالعات منطقه‌ای از سوی مکتب کپنهاگ، به‌خصوص چهره شاخص آن «باری بوزان» عرضه شده است. به هنگام مطالعه این جنبه از موضوع، بوزان اعتقاد داشت «امنیت یک پدیده ارتباطی است. از آنجا که امنیت نسبی است، نمی‌توان امنیت ملی یک کشور را بدون درک الگوی بین‌المللی و ایستگی متقابل امنیتی که در آن تعبیه شده است، درک کرد» (Buzan, 1991, p. 187).

بر این اساس، یکی از اصلی‌ترین ایده‌های ارائه شده در رابطه با سیستم‌های منطقه‌ای، نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای محسوب می‌شود. نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای، نه تنها پویایی داخلی سیستم‌های منطقه را به‌عنوان یک کلیت مستقل و فارغ از هر دو اثر متغیرهای سطح کلان (ساختار نظام بین‌الملل) و خرد ارائه می‌کند، بلکه توانایی توضیح پویایی سیستم‌های مختلف منطقه‌ای را نیز دارد (Pour Esmaeili et al., 2021, p. 136). بوزان و ویور مجموعه امنیتی منطقه را این‌گونه تعریف می‌کنند: «مجموعه‌ای از واحدها که در آن فرایندهای عمده امنیت‌سازی و امنیت‌زدایی آن‌ها به هم مرتبط هستند و مشکلات امنیتی آن‌ها به‌طور منطقی نمی‌تواند جدا از یکدیگر مورد تجزیه و تحلیل یا حل شود» (Sunawar, 2018, p. 55-56). از این رو، می‌توان استدلال کرد که نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای اساساً بر مفهوم پویایی‌های امنیتی و مدل‌های منطقه‌ای استوار است.

ساختار اصلی این نظریه را روابط دولت با دولت در یک مرز جغرافیایی تشکیل می‌دهد که موجد منطقه به‌صورتی که هست، می‌شود (Buzan & Weaver, 2003, p. 51; Buzan & Weaver, 2009, p. 257). اهمیت این موضوع تا آنجاست که «تهدیدهای سیاسی و نظامی برای ایجاد حس ناامنی در مقایسه با سایر تهدیدات ناامنی دولت قوی‌تر هستند، موضوعی که با مجاورت جغرافیایی مرتبط است» (Sunawar, 2018, p. 56). همچنین، بوزان و ویور معتقدند که توزیع قدرت در یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای ساختار آن را تعیین می‌کند. توزیع قدرت، یا قطبیت، به تعداد بازیگران اصلی و تأثیرگذار در یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای بستگی دارد (Pour Esmaeili et al., 2021, p. 141).

مرکز ثقل نظریه مجموعه امنیت منطقه‌ای این است که تهدیدهای امنیتی به سهولت، مناطق نزدیک را نسبت به فواصل دورتر تحت تأثیر قرار می‌دهد (Soltani et al, 2014, p.169). زیرا در مناطق جغرافیایی نزدیک، تهدیدات امنیتی در فاصله بسیار کمی قرار دارند (Monavari et al, 2022: 69). چه اینکه، «وابستگی امنیتی معمولاً بر مجموعه‌های مستقر در یک منطقه تمرکز دارد که از آن به‌عنوان مجموعه امنیتی یاد می‌شود» (Ilkhani and Bahrami, 2013: 32). اهمیت این موضوع تا آنجاست که عامل اساسی و تعیین‌کننده موجودیت مجموعه، حضور یا «احساس تهدید و ترس متقابل» میان دو یا چند کشور قدرتمند درون مجموعه می‌باشد. منظور از کاربرد «متقابل بودن» در تعریف مجموعه امنیتی منطقه‌ای، به ارتباطات امنیتی دو بازیگر قدرتمند محلی یا اصلی در آن اشاره دارد. در واقع وجود ترس و نگرانی هر دو طرف از یکدیگر است که از جمله ملزومات مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای می‌باشد (Buzan, 1999: 219).

از این رو، در شکل‌گیری یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای، وجود «وابستگی متقابل شدید» میان گروهی از کشورها که اعضای این مجموعه را تشکیل می‌دهند، ضروری است. در این زمینه بوزان معتقد است که مجموعه امنیتی در جایی وجود دارد که شبکه‌ای از روابط امنیتی شدید میان برخی از کشورها، امنیت آن‌ها را به هم پیوند زده و امنیت آن‌ها را از سایرین جدا نموده باشد. به‌گونه‌ای که شدت وابستگی متقابل امنیتی در میان اعضای مجموعه در مقایسه با واحدهای خارج از مجموعه بیشتر باشد (Buzan, 1999: 219). منظور از وابستگی متقابل امنیتی نیز تأثیر و تأثر اعضای تشکیل‌دهنده مجموعه می‌باشد به‌طوری‌که هرگونه تغییر و تحول در موقعیت یک بازیگر در مجموعه باعث ایجاد تغییر و تحول در موقعیت سایر اعضای مجموعه گردد (Sunawar, 2018, p.56; Abdollah Khani, 2004: 279).

با توجه به این موضوع، وجود «الگوی دوستی و دشمنی میان دولت‌ها» را نیز می‌توان از شرایط تشکیل‌دهنده یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای به‌حساب آورد. به باور بوزان، مفاهیم دوستی و دشمنی را نمی‌توان صرفاً به توازن قدرت نسبت داد. چه اینکه موضوعاتی نظیر ایدئولوژی، قلمرو، خطوط قومی و سابقه تاریخی در برانگیختن احساسات دوستی و دشمنی تأثیرگذارند (Stone, 2009, p.6). از این رو، مجموعه امنیت منطقه‌ای در سراسر سیستم جهانی وجود دارند و «با الگوهای بادوام دوستی و دشمنی به شکل الگوهای زیرجهانی و منسجم وابستگی متقابل امنیتی جغرافیایی تعریف می‌شوند (Jamil et al., 2020, p.85). منظور از دوستی بیان این مطلب است که در روابط میان دولت‌ها طیف وسیعی از دوستی واقعی تا انتظار حمایت و حفاظت را

شامل می‌گردد و منظور از دشمنی اشاره به روابطی میان واحدهاست که در آن سوءظن و ترس حاکم باشد (Buzan, 1999: 215).

با توجه به مطالب فوق، چنین می‌نماید که افغانستان تحت سیطره طالبان در قالب مجموعه امنیتی منطقه، می‌تواند کشورهایی که از حیث مجاورت جغرافیایی، به‌ویژه اعضای سازمان همکاری شانگهای را با چالش مواجه نماید. تا آنجا که با توجه به منافع قدرت‌های بزرگ (روسیه و چین) و قدرت‌های نوظهور، این کشورها در یک وابستگی متقابل امنیتی قرار گرفتند که الگوی دوستی و دشمنی هر یک از کشورها می‌تواند بر اساس احساس ترس و تهدیدات امنیتی متفاوت باشد.

۲. فهم افغانستان در مجموعه امنیتی منطقه‌ای

وضعیت افغانستان دارای جایگاه ژئو سیاسی است و وقایع آن، توجه قدرت‌های بزرگ دنیا را جلب می‌کند. یورش‌های نظامی، بازداشت‌های خودسرانه، کوچ اجباری، رب و وحشت، ناامنی، عملیات تروریستی مکرر و سلب حقوق زنان و کودکان و مردان افغانی از جمله اقداماتی بوده که با تسلط افغانستان توسط طالبان در اوت ۲۰۲۱ رخ داد (Hosseini et al, 2023: 253). افغانستان یک کشور کوهستانی و محصور در خشکی است که با چین، پاکستان، ترکمنستان، ایران، ازبکستان و تاجیکستان هم‌مرز است. این کشور اصلی‌ترین میدان نبرد نیروهای ایالات متحده آمریکا و ناتو از زمان حادثه ۱۱ سپتامبر بوده است که باعث بی‌ثباتی در کل منطقه شده است (Jamil et al., 2020, p.89). همچنین یک مشکل اقتصادی ذاتی دارد که ضعف دولت و درگیری‌های داخلی نتیجه آن است. به‌طوری که حتی اهداف محدود افغانستان، یعنی سرکوب القاعده و سرنگونی رژیم طالبان غیر ممکن بوده است (Hanif, 2009, p.6). اهمیت این موضوع تا آنجاست که پویایی منطقه‌ای در کانون توجه کشورهایی با ریشه‌های مشترک است که در سراسر آسیای مرکزی و غربی تا شبه قاره هند وجود دارند و به دلیل جمعیت متنوع خود از پشتون‌ها، تاجیک‌ها و ازبک‌ها با افغانستان تلاقی می‌کنند. موضوعی که نشان‌دهنده نزدیکی قومی، زبانی، فرقه‌ای و پیوندهای فرهنگی آن با دولت‌هایی است که از مجاورت فیزیکی برخوردار است (Weinbaum, 2006, p.5).

امروز قدرت‌های منطقه‌ای بیشتر در زمینه نظامی، اقتصادی، جمعیتی، منابع سیاسی و ایدئولوژیک برای طرح قدرت در مجموعه امنیتی منطقه‌ای، افغانستان را به‌عنوان یک کشور عایق توصیف می‌کنند (Sunawar, 2018, p.57) و همچنین به‌عنوان یک کشور اتصال‌دهنده به دلیل موقعیت ژئواستراتژیک منحصر به فرد آن در چهارراه

آسیای مرکزی، آسیای جنوبی و خاورمیانه منجر به بی‌ثباتی دائمی شده است که این موضوع منبعت از جنگ قدرت داخلی و دخالت‌ها و تلاش‌های خارجی برای کنترل افغانستان بوده است (Hanif, 2009, p.3). علاوه بر این، افغانستان را می‌توان هسته اصلی یک درگیری بزرگ‌تر دانست؛ به عبارتی شکل‌گیری بسیاری از شبکه‌های فراملی در سراسر مرزها مانند القاعده، داعش و شبکه‌های قومی که فعالانه تروریسم را از این کشور به کشورهای همسایه صادر می‌کنند، می‌بایست به حساب آورد (Sunawar, 2018, p.60). این در حالی است که به باور بسیاری از کارشناسان، افغانستان پلی است که آسیای جنوبی، آسیای مرکزی، غرب آسیا و شرق آسیا را به هم متصل می‌کند (Khan, 2015, p.1).

در واقع، مجموعه امنیتی داخلی کشورهایی نظیر افغانستان سطح شدیدی از فقر، محرومیت، فقدان آموزش ابتدایی و امکانات بهداشتی، توسعه نیافتگی و منابع ناکافی بحران اقتصادی را تجربه می‌کند. به دلیل این بحران، صادرات کاهش یافته است، نرخ بیکاری افزایش یافته و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را کم مانده است. این دست از مسائل، زمینه مساعدی برای افراط‌گرایی فراهم می‌کند (Jamil et al., 2020, p.86). به‌طوری که، بی‌ثباتی در افغانستان خود را به‌عنوان یک فرصت ایدئال برای بهره‌برداری گروه‌های تروریستی مانند داعش نشان می‌دهد و می‌تواند افغانستان را به پناهگاهی امن برای ایجاد و گسترش عملیات آن‌ها تبدیل کند (Fayyaz, 2019, p.100). از این منظر برای بازیگران منطقه‌ای، افغانستان همچنان منبع بالقوه بی‌ثباتی از طریق صادرات اسلحه، مواد مخدر و ایدئولوژی افراط‌گرایی است (Weinbaum, 2006, p.2).

وضعیت امنیتی افغانستان با حضور آمریکا بدتر شده است، زیرا طالبان نیرومندتر و حملاتشان بزرگ‌تر، مرگبارتر و مکررتر شده است. بدین‌سان ایالات متحده آمریکا دریافت که هیچ راه حل نظامی برای جنگ افغانستان وجود ندارد، زیرا این درگیری اقتصاد و زیرساخت‌های افغانستان را آسیب‌پذیر نموده است و تبدیل به پرهزینه‌ترین جنگ برای آمریکا شده است. به‌طوری که دولت ترامپ تصمیم گرفت به طولانی‌ترین و پرهزینه‌ترین جنگ از طریق مذاکرات با طالبان پایان دهد (Jamil et al., 2020, p.89). در نهایت، خلأ امنیتی ایجاد شده از طریق عقب‌نشینی نیروها به رهبری ایالات متحده منجر به افزایش قدرت گروه‌های تروریستی شده است. دولت اسلامی خراسان که شاخه‌ای از دولت خودخوانده اسلامی است، در جنوب آسیا و آسیای مرکزی دارای فعالیت هستند. توانایی این گروه برای جذب افراد رادیکال، از جمله از

هند و استخدام سربازانی از طالبان و گروه‌های شبه‌نظامی پاکستانی که به خوبی آموزش دیده‌اند، یک تهدید بسیار واقعی برای آینده منطقه محسوب می‌شود. در این راستا، حمله به گوردوارا (محل از عبادت) در کابل، در مارس ۲۰۲۰ که داعش مسئولیت آن را بر عهده گرفت، گویاترین نمونه از خطرات امنیتی محسوب می‌شود (Chaudhuri & Shende, 2020, p.7). بدین‌سان، می‌توان استدلال کرد، در حالی که کشورها از طریق همکاری مشترک به یکدیگر پیوند می‌خورند، تضادهایی نیز بر سر مرزهای جدید اقتصادی و سیاسی ایجاد می‌شود. این مرزها، منطقه‌ای و گسترده است و آن‌ها خطوط بین نفوذ مؤثر و اقتدار رسمی را در هم می‌آمیزند. از این رو، آینده افغانستان فقط مربوط به خود افغانستان نیست، بلکه در مورد منطقه وسیع‌تری است که این دولت را احاطه کرد.

۳. جایگاه مبارزه با تروریسم در سازمان همکاری شانگهای

قرن‌هاست که دولت‌های ملی بازیگران اصلی روابط بین‌الملل بوده‌اند. با این حال چالش‌هایی مانند امنیت و محیط ثابت کرده است که دولت‌ها به خودی خود در حل چالش‌ها کافی نیستند و از این منظر ضرورت سازمان‌های بین‌المللی درک شده است (Mousavi & Khodaei, 2013, p.186). در این رابطه، کنوانسیون ۲۰۰۱ شانگهای در مورد مبارزه با تروریسم، جدایی‌طلبی و افراط‌گرایی، اولین معاهده بین‌المللی ضد تروریسم در قرن بیست و یکم بود که به‌منظور همکاری اعضای سازمان همکاری شانگهای با یکدیگر و هماهنگی با سایر کشورها در مبارزه با تروریسم و سایر تهدیدها ایجاد شده بود (Bailes et al., 2007, p.50-51) که با تشکیل یک بلوک منطقه‌ای برای اقدام در مورد موضوعاتی مانند تروریسم، امنیت مرزها و درگیری‌های بین‌دولتی تلاش می‌کند تا امنیت منطقه‌ای را ارتقا دهد (Schulz, 2021). در واقع، جنگ داخلی افغانستان در وهله اول دلیل اصلی تشکیل سازمان همکاری شانگهای بود. سفیر سابق روسیه به این موضوع اشاره کرد: نباید فراموش کرد که سازمان همکاری شانگهای به‌عنوان پاسخی به تهدیدات فوری تروریسم و قاچاق مواد مخدر که در اواخر دهه ۱۹۹۰ از افغانستان آمده بود، پدیدار شد. ایده سازمان همکاری شانگهای از یک تقاضای جمعی برای یک ائتلاف منطقه‌ای برای مبارزه با آن‌ها متولد شد (Khalil, 2021). بدین‌سان، استدلال می‌شود که تشکیل سازمان همکاری شانگهای به‌منظور پاسخگویی به مشکلات مرزی بوده است. سپس تلاش برای ایمن‌سازی آسیای مرکزی از جدایی‌طلبی، افراط‌گرایی مذهبی و تروریسم و همچنین در زمینه

تروریسم، قاچاق مواد مخدر و جنایت فراملی سازماندهی شده با افغانستان همکاری داشته است (Pratama, 2013, p.88).

در واقع، سازمان همکاری شانگهای، سازمانی برای همکاری در زمینه‌های مختلف امنیتی، سیاسی، اقتصادی، نظامی، فناوری، فرهنگ و انرژی است. از جنبه امنیتی، سازمان همکاری شانگهای سازمانی نظامی مانند ناتو نیست؛ از جنبه اقتصادی نیز مانند اتحادیه اروپا با سطح بالایی از ادغام برای تهدید حاکمیت کشورهای عضو نیست. همه این خصوصیات باعث شده است که سازمان همکاری شانگهای برای سایر کشورها مطلوب به نظر برسد (Mousavi & Khodaei, 2013, p.187). اهداف سازمان همکاری شانگهای عمدتاً با اهداف افغانستان، خواه مبارزه با تروریسم، افراط‌گرایی و مواد مخدر غیرقانونی و یا پیگیری همکاری اقتصادی و ارتباط منطقه‌ای پیش‌بینی شده در منشور سازمان همکاری شانگهای و برنامه‌های انکشافی افغانستان و برنامه‌های اولویت ملی، مطابقت دارند (Khalil, 2021). تلاش برای پیشگیری و رسیدگی به موضوعات مربوط به سه شیطان در سازمان همکاری شانگهای در قالب اسناد مربوط به «منشور سازمان همکاری شانگهای» و «کنوانسیون شانگهای در مبارزه با تروریسم، جدایی‌طلبی و افراط‌گرایی» مورد توجه قرار گرفته است (Pratama, 2013, p.89).

بر این اساس، سازمان همکاری شانگهای یک تحول بسیار مهم در سناریوی سیاسی محیط جهانی و منطقه‌ای است. تا آنجا که این سازمان پرتو امیدی برای ریشه‌کن کردن تروریسم، جدایی‌طلبی و افراط‌گرایی در منطقه محسوب می‌شود (Nisa et al., 2021, p.106). تا آنجا که مبارزه با آنچه به‌عنوان «سه نیروهای شیطانی» (تروریسم، افراط‌گرایی و جدایی‌طلبی) خوانده می‌شود، ستون اصلی همکاری در سازمان همکاری شانگهای از زمان تشکیل آن بوده است (Aris, 2013, p.5).

در این زمینه، سازمان همکاری شانگهای مطابق با نگرانی‌های اصلی امنیتی در منطقه؛ یعنی جنبش‌های افراطی مذهبی، قومی - ناسیونالیسم که به جنبش‌های جدایی‌طلب ختم می‌شود، همچنین وجود حمایت‌های معنوی و مالی از گروه‌های تروریستی توسط گروه‌های افراطی و جدایی‌طلب در منطقه باعث گردید تا از این مشکلات به‌مثابه «سه شر» یاد شود و به‌عنوان تهدیدی برای امنیت بین‌المللی که باید با آن مقابله شود، درک شده است (Pratama, 2013, p.89).

با این وجود، بسیاری از مسائل مربوط به گسترش سازمان همکاری شانگهای و مانورهای نظامی مشترک آن از سال ۲۰۱۲ با تهدیدهای پیشگیرانه ناشی از

افغانستان مرتبط است (Stobdan, 2021) و همکاری در نگرانی‌های امنیتی مشترک ستون فقرات این سازمان محسوب می‌شود (Aris, 2013, p. 4).

جدول شماره ۱: تمرینات و فعالیت‌های نظامی سازمان همکاری شانگهای (۲۰۱۹-۲۰۰۲)

تاریخ	شرکت‌کنندگان	مکان	موضوع یا اهداف
۱۱-۱۰ اکتبر ۲۰۰۲	چین و قرقیزستان	قرقیزستان	تمرین ضد تروریستی
۱۲-۶ اگوست ۲۰۰۳	روسیه، چین، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان	قزاقستان و چین	تمرینات ضد تروریستی مرزی
۲۵-۱۸ اگوست ۲۰۰۵	روسیه و چین	روسیه و چین	مأموریت صلح، افزایش آمادگی رزمی
۵-۲ مارس ۲۰۰۶	روسیه، چین، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان	ازبکستان	تمرین ضد تروریستی سازمان همکاری شانگهای
اگوست ۲۰۰۶	چین و قزاقستان	چین و قزاقستان	تمرینات ضد ترور برای آموزش واحدهای نیروهای امنیتی
۲۳-۲۲ سپتامبر ۲۰۰۶	چین و تاجیکستان	تاجیکستان	رزمایش مشترک ضد ترور
۳۰-۳۱ می ۲۰۰۷	روسیه، چین، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان	روسیه و چین	مأموریت صلح
سپتامبر ۲۰۰۸	روسیه	روسیه	تمرینات ضد تروریستی در جهت توسعه همکاری‌ها
۱۹-۱۷ آوریل ۲۰۰۹	تاجیکستان	تاجیکستان	جولوگیری از نفوذ افراط‌گرایان از افغانستان
۲۷-۲۲ جولای ۲۰۰۹	روسیه و چین	روسیه و چین	مأموریت صلح از طریق عملیات ترکیبی علیه تروریست‌ها در محیط شهری

موضوع یا اهداف	مکان	شرکت‌کنندگان	تاریخ
تمرینات مشترک ضد تروریستی	روسیه	روسیه، قزاقستان و قرقیزستان	۱۶-۲۶ اگوست ۲۰۱۰
مأموریت صلح	قزاقستان	روسیه، چین، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان	۹-۲۵ سپتامبر ۲۰۱۰
هماهنگی واحدهای مشترک ضد تروریستی	چین	چین، قرقیزستان و تاجیکستان	۵-۸ می ۲۰۱۱
تمرینات ضد تروریستی	ازبکستان	قزاقستان، قرقیزستان و ازبکستان	۵-۱۲ ژوئن ۲۰۱۲
مأموریت صلح	تاجیکستان	روسیه، چین، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان	۸-۱۴ ژوئن ۲۰۱۲
تمرینات ضد تروریستی	قزاقستان	قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان	ژوئن ۲۰۱۳
مأموریت صلح به منظور خنثی کردن سناریوی تروریستها	روسیه	چین و روسیه	۲۷ جولای تا ۱۵ اگوست ۲۰۱۳
مأموریت صلح	چین	چین، روسیه، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان	۲۹-۲۴ اگوست ۲۰۱۴
تمرینات ضد تروریسم با هدف آزمایش توانایی‌های یگان‌های ویژه در مناطق کوهستانی	قرقیزستان	چین، روسیه، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان	۲۱-۲۴ آوریل ۲۰۱۵
تمرینات فرماندهی ستاد مشترک ضد تروریسم	قرقیزستان	چین، روسیه، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان	۱۷-۱۵ سپتامبر ۲۰۱۵

تاریخ	شرکت‌کنندگان	مکان	موضوع یا اهداف
۲۰۱۶	روسیه، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان	قرقیزستان	مأموریت صلح
۲۰۱۸	روسیه، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان، هند و پاکستان	روسیه	مأموریت صلح
۲۰۱۹	روسیه	روسیه	تمرینات ضد تروریستی

(source: Haas, 2016: 382-386; Southerland et al, 2020: 19-20)

در آخرین اجلاس سران سازمان همکاری شانگهای که در جولای ۲۰۲۱ در تاجیکستان برگزار شد، کشورهای عضو سازمان متعهد به روش‌هایی برای اجماع و ادغام تلاش‌ها جهت حل‌وفصل اوضاع در افغانستان شدند که در خدمت منافع متقابل کابل و همسایگان آن باشد. سازمان همکاری شانگهای همچنین متعهد شده است که نهادهای منطقه‌ای ضد تروریسم خود را تقویت کند تا از گسترش "سه نیروی شیطانی" تروریسم، جدایی‌طلبی و افراط‌گرایی در مناطق اطراف افغانستان جلوگیری کند (Omelicheva, 2021).

تا آنجا که استدلال می‌شود، ثبات سیاسی و پتانسیل اقتصادی منطقه به‌طور گسترده تحت تأثیر توانایی افغانستان قرار دارد از آنجایی که بیشتر کشورهای سازمان همکاری شانگهای از نظر جغرافیایی با افغانستان همسایه هستند، در نتیجه در برابر اثرات سرریز تروریسم و قاچاق مواد مخدر آسیب‌پذیر هستند. در واقع، مسئله افغانستان در طول تاریخ سازمان همکاری شانگهای اهمیت دارد. به نظر می‌رسد، به این دلیل، سیاست سازمان همکاری شانگهای در قبال افغانستان با تغییر و پویایی همراه است. با توجه به این واقعیت‌ها، آن‌ها علاقه‌مند به ایجاد ثبات در این کشور هستند (Khan, 2015, p.6). چرا که اعتقاد بر این است که افغانستان به‌عنوان یک چهار راه منطقه‌ای برای تجارت و اشتراک منابع محسوب می‌شود (Weinbaum, 2006, p.2). به همین خاطر ایجاد ثبات در این کشور، یک چالش بزرگ و یک موضوع حائز اهمیت برای جامعه بین‌المللی است. سازمان همکاری شانگهای این پتانسیل را دارد که نقش مهمی را ایفا کند. به‌طوری که، نزدیکی جغرافیایی

افغانستان به کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، به‌طور فزاینده‌ای مستلزم توجه مستمر کشورهای همسایه برای تعامل دوجانبه با افغانستان بوده است (Roy, 2010, p.545). موضوعی که با به قدرت رسیدن طالبان، به‌واسطه خط و مشی بنیادگرایانه خود در افغانستان، چالش‌هایی را در جهت تقویت و توسعه همکاری‌ها در سازمان همکاری شانگهای پدید می‌آورد که در ذیل به بررسی آن خواهیم پرداخت.

۴. چالش‌های طالبانسم در توسعه همکاری‌ها در سازمان همکاری شانگهای

از دهه ۱۹۹۰ تهدیدات افراط‌گرایان اسلامی به یک موضوع رایج علیه همکاری‌های کشورهای منطقه سازمان همکاری شانگهای تبدیل شده است (Jin & Dehang, 2019, p.65). به‌طوری که، اقتصادی بومی و محدودیت‌های فیزیکی و تحولات سیاسی واپس‌گرایانه مانع از پیشرفت به سمت یک موجودیت اقتصادی جدید منطقه‌ای می‌شود (Weinbaum, 2006, p.2). از این منظر، بازگشت حاکمیت طالبان بر افغانستان پیامدهای مهمی برای منطقه و سیاست بین‌المللی به‌طور گسترده‌تر خواهد داشت. به‌طور کلی، چالش‌های بالقوه‌ای که افغانستان تحت حاکمیت طالبان ممکن است برای امنیت و منافع منطقه‌ای کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای به‌منظور توسعه همکاری‌ها در درازمدت ایجاد کند، حائز اهمیت است. با بازگشت طالبان به قدرت در افغانستان پس از خروج ایالات‌متحده، گمانه‌زنی‌های فزاینده‌ای در مورد معنای آن برای کشورهای همسایه وجود دارد. در واقع، نگرانی اصلی سازمان همکاری شانگهای مهار گسترش تروریسم، افراط‌گرایی و تجزیه‌طلبی در کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای بوده است. به‌طوری که تسلط طالبان در افغانستان به‌عنوان پایگاه مهم برای افراط‌گرایی اسلامی محسوب می‌شود و بسیاری از افراط‌گرایان و تروریست‌های اسلامی در این کشور آموزش می‌دیدند (Jin & Dehang, 2019, p.65-66).

مواردی که باعث می‌شود تا کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای به‌منظور توسعه همکاری‌ها با بحران مواجه شود و چالش‌های فراوانی را برای کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای رقم زند که در ذیل به بررسی آن خواهیم پرداخت.

۴-۱. چالش سیاسی - امنیتی

همسایگان افغانستان نگرانی‌های امنیتی خاص خود را در رابطه با به دست گرفتن قدرت توسط طالبان در این کشور دارند. در توافق‌نامه ۲۰۲۰ آمریکا و طالبان، طالبان به صراحت قول داده‌اند که به القاعده و سایر گروه‌های تروریستی برای حمایت، عضوگیری، آموزش، یا جمع‌آوری کمک مالی در افغانستان یا حمله به کشورهای دیگر از خاک افغانستان اجازه نمی‌دهند. اما از اواخر سال ۲۰۲۰، حملات تروریستی منظم در کابل و در سراسر کشور حاکی از عدم تمایل یا ناتوانی از طرف این گروه برای جلوگیری از استفاده از ترور، چه توسط اعضای خود یا توسط دیگران است (Ayotte et al, 2021, p.40). به نظر می‌رسد از اواخر دهه ۲۰۰۰، تحت تأثیر فشار داخلی و همچنین فشار میدان نبرد با ایالات متحده، گروه طالبان در افغانستان به دنبال پنهان کردن روابط خود با گروه‌هایی از جنگجویان خارجی در افغانستان، از جمله القاعده بودند. این موضوع به منظور جلوگیری از فشارهای بین‌المللی و منطقه‌ای و به دور از توجه به پویایی منطقه بوده است (Mir, 2020, p.4).

بر اساس اسناد فاش شده، طالبان از نظر مالی در سال‌های اخیر مستقل‌تر شده‌اند. به طوری که آن‌ها ممکن است در موقعیتی قرار گیرند که در برابر فشار برای رعایت تعهدات برای قطع روابط با القاعده و سایر گروه‌های تروریستی مقاومت کنند (Khorrami, 2021). بر اساس گزارش سازمان ملل، طالبان علی‌رغم تعهد خود در معامله با ایالات متحده، هنوز روابط خود را با القاعده قطع نکرده‌اند. در این گزارش آمده است که «روابط بین طالبان، به‌ویژه شبکه حقانی و القاعده، بر اساس دوستی، سابقه مبارزات مشترک، همدردی ایدئولوژیک و ازدواج‌های مختلط همچنان نزدیک است. طالبان در جریان مذاکرات با ایالات متحده به‌طور مرتب با القاعده مشورت می‌کردند و تضمین می‌کردند که القاعده به روابط تاریخی آن‌ها احترام بگذارد. به همین ترتیب، طالبان نیز با گروه‌های تروریستی و افراطی آسیای مرکزی و چینی که در افغانستان دخیل و مستقر هستند، ارتباط دارد (Khalil, 2021). همچنین این گزارش نشان می‌دهد که بین ۸۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ جنگجوی خارجی در کشور حضور دارند که منشأ اکثر آن‌ها آسیای مرکزی، قفقاز، پاکستان و منطقه خودمختار اویغور سین کیانگ چین است. اکثر این جنگجویان خارجی با طالبان هم‌سو هستند، اگرچه برخی دیگر نیز به صفوف القاعده و دولت اسلامی در استان خراسان پیوسته‌اند (Mehra & Wentworth, 2021). از این منظر استدلال می‌شود، تسلط طالبان یک تهدید فوری تروریسم در افغانستان است، زیرا گروه‌های محلی از بی‌ثباتی و ناامنی

سوءاستفاده می‌کنند. تخلیه بین‌المللی خود یک هدف تروریستی جذاب است، همان‌طور که بمب‌گذاری‌های فرودگاه کابل در ۲۶ اوت نشان می‌دهد (Wood, 2021).

در این راستا، القاعده روابط خود را با جنبش اسلامی ترکستان شرقی حفظ کرده است. با توجه به از دست دادن اتحاد خود با جنبش اسلامی ازبکستان، القاعده روابط خود را با تعدادی دیگر از گروه‌های آسیای مرکزی بهبود بخشیده است. این کشور، مانند خطیبه امام البخاری، کتیبه التوحید و الجهاد و گروه جهاد اسلامی که در بخش‌هایی از شمال افغانستان مستقر هستند، از طریق بروندادهای تبلیغاتی خود تلاشی هماهنگ برای کنترل غیرقانونی یا القای جدایی انجام داده است (Mir, 2020, p.6).

القاعده علاوه بر نمایه سیاسی بهبودیافته، قابلیت‌های خود را در افغانستان بازسازی کرده است. شاخص‌های مهم توانایی‌های القاعده حاکی از رشد تدریجی آن است. بر اساس گزارش سازمان ملل، القاعده در ۱۲ استان افغانستان فعال است که به‌طور بالقوه در مرزهای شرقی و جنوبی این کشور ساکن هستند. بر اساس برآورد ژوئیه ۲۰۲۰، بیش از ۶۰۰۰ جنگجوی طالبان پاکستان در افغانستان وجود دارد. بر اساس گزارش‌ها، القاعده در حال ساخت کمپ‌های آموزشی جدید در شرق افغانستان و تأمین بودجه یک واحد مشترک با شبکه ۲۰۰۰ نفری شبکه حقانی است (Mir, 2020, p.7).

یکی از اجزای جنبش طالبان که با القاعده در ارتباط است، شبکه حقانی است که به دلیل توانایی خود در سازماندهی حملات نامتقارن در مناطق شهری که صدها غیرنظامی را کشته است، یکی از گروه‌های خطرناک محسوب می‌شود (Ayotte et al., 2021, p.38). گروه حقانی که همچنان بهترین گروه مسلح و آموزش دیده طالبان محسوب می‌شود، حملاتی را علیه دارایی‌های هند از جمله سفارت هند در کابل انجام داده است (Chaudhuri & Shende, 2020, p.1 and 7) و چالش‌های سیاسی - امنیتی را به وجود آورده است.

بسیاری از کشورها اعتقاد دارند که پس از خروج آمریکا از افغانستان با هدف حفظ موقعیت هژمونیک خود در مواجهه با افزایش نفوذ چین، روسیه و ایران (Esmaili and Farahani, 2023: 128)، چالش تروریسم در منطقه قطعاً افزایش خواهد یافت. در این زمینه، چین بیشتر نگران حضور شبه‌نظامیان داعش، جنبش اسلامی ازبکستان و بیشتر از همه جنبش اسلامی ترکستان شرقی در افغانستان است (Sunawar, 2018, p.73). در واقع، نگرانی اصلی چین جنبش اسلامی ترکستان شرقی است که می‌تواند با همکاری طالبان به منطقه سین کیانگ - خانه اقلیت مسلمان اویغور چین - سرایت کند (Bochkov, 2021). به‌طوری که، این کشور از دیرباز تلاش می‌کند

که گروه جدایی طلب مسلمان؛ جنبش اسلامی ترکستان شرقی در سین کیانگ غربی فعالیت نداشته باشد (Khan, 2015, p.5).

۲-۴. چالش اقتصادی

بزرگ‌ترین چالش برای صلح و ثبات منطقه‌ای سازمان همکاری شانگهای، به حل مسالمت‌آمیز معمای افغانستان بستگی دارد (Fayyaz, 2019, p.100). همه همسایگان افغانستان در ثبات منطقه‌ای ذی‌نفع هستند. آن‌ها از این واقعیت آگاه هستند که افغانستان برای این امر بسیار مهم است. بنابراین، چین و روسیه نگران گسترش افراط‌گرایی اسلام‌گرا در آسیای مرکزی با اثرات بالقوه بی‌ثبات‌کننده آن بر استان‌های مسلمان‌نشین هستند. هند تحت تأثیر تروریسم اسلام‌گرا در کشمیر و به‌طور فزاینده‌ای در قلب آن قرار دارد. حتی پاکستان هم هدف این نوع خشونت بوده است. همه این کشورها علاقه‌مند به عبور امن انرژی از افغانستان هستند (Hanif, 2009, p.14).

همچنین، از دیرباز افغانستان مایل بود که چین یک راه ارتباطی مستقیم برای باز کردن تنگه واخان در مرز افغانستان ایجاد کند. با توجه به اینکه مرز واخان در نزدیکی شهر کاشغر و منطقه اقتصادی آن قرار دارد. در این راستا، چین امیدوار است تا کاشغر را به یک سکوی پرتاب در جاده افسانه‌ای ابریشم تبدیل کند (Khan, 2015, p.4). منافع تجاری پاکستان در افغانستان نیز یک همسایه با ثبات را ترجیح می‌دهد. در واقع، افغانستان در حال شکوفایی، فرصت‌هایی را برای صنایع و تجارت پاکستان فراهم می‌کند (Weinbaum, 2006, p.10). بندر گوادر در پاکستان مسیر معقول و کوتاهی را به منطقه نفت خیز خاورمیانه ارائه می‌دهد. در نتیجه، پاکستان می‌تواند یک شریک تجاری منطقه‌ای مؤثر و کریدور حیاتی باشد (Nisa et al, 2021, p.110).

همکاری‌های اقتصادی به‌طور عمده در پروژه‌های کلان اقتصادی به‌منظور توسعه زیرساخت‌های دولتی، به‌ویژه مسیرهای حمل‌ونقل سازمان همکاری شانگهای متمرکز بوده است و به‌طور خاص، نقش محوری در توسعه پروژه‌های مربوط به ساخت جاده بین ولگوگراد (روسیه) آستاراخان (روسیه)، آتیرو (قزاقستان)، بینو (قزاقستان) و کونگراد (ازبکستان) و همچنین توسعه راه آهن بین اندیجان (ازبکستان) توروگارت (قرقیزستان) و کاشغر (چین) داشته است (Aris, 2013, p.6). به نظر می‌رسد هدف سازمان همکاری شانگهای، حرکت به سمت موازنه قدرت یا تأمین امنیت منطقه است. در واقع، سازمان همکاری شانگهای بر یکپارچگی اقتصادی و

اجتماعی منطقه تمرکز کرده است و تلاش زیادی برای ایجاد اطمینان در ارتقای رفاه و همکاری دارد (Kalra & Saxena, 2007, p.2).

جدول شماره ۲: اسناد سازمان همکاری شانگهای در مورد توسعه اقتصادی و اجتماعی (۲۰۱۳-۱۸)

سال	اسناد	حوزه همکاری
۲۰۱۳	موافقت‌نامه همکاری علمی و فنی	علم و فناوری
۲۰۱۴	موافقت‌نامه ایجاد شرایط مساعد برای حمل‌ونقل جاده‌ای بین‌المللی	زیرساخت
۲۰۱۵	استراتژی توسعه سازمان همکاری شانگهای تا سال ۲۰۲۵	همکاری کلی
۲۰۱۵	موافقت‌نامه همکاری و تعامل در مسائل مرزی	مدیریت مرز
۲۰۱۵	بیانیه سران کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در مورد تهدید مواد مخدر	ممنوعیت مواد مخدر
۲۰۱۶	برنامه توسعه همکاری‌های گردشگری	گردشگری
۲۰۱۸	بیانیه سران کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در تلاش‌های مشترک علیه تهدید اپیدمی‌ها	بهداشت و کنترل بیماری

(Source: Jin & Dehang, 2019: 77)

در نشست سران تاشکند در سال ۲۰۱۶، سازمان همکاری شانگهای در مورد گسترش همکاری‌های اقتصادی با افغانستان و تبدیل این کشور به یک مرکز تجارت و ترانزیتی منطقه‌ای و در عین حال تأمین برق و ارتقای اتصال ریلی بحث کرد. بدیهی است که تا سال ۲۰۱۶، افغانستان با در نظر گرفتن نزدیکی جغرافیایی منطقه‌ای و وابستگی متقابل اقتصادی با آسیای مرکزی، چین و آسیای جنوبی، بیشتر در برنامه سازمان همکاری شانگهای قرار گرفت (Stobdan, 2021).

با این وجود، در پی خروج ایالات متحده، رئیس‌جمهور ازبکستان از قصد خود برای بهینه‌سازی مسیرهای تجاری که اقتصاد ازبکستان را رشد می‌دهد، اشاره کرد که شامل ایجاد ثبات در افغانستان با تبدیل آن به رژیم تجاری منطقه‌ای است. گزینه‌های اصلی مسیر تجاری ازبکستان همگی نیازمند همکاری افغانستان است که انکار آن مانع از هرگونه پیشرفت در اتصال اقتصادی، تجارت و ترانزیت جنوب به آسیای مرکزی می‌شود. افغانستان غرق در جنگ داخلی، چالش‌های امنیتی و اقتصادی جدی برای ازبکستان ایجاد می‌کند (Mehra & Wentworth, 2021). در این راستا، سناریوی سیاسی کنونی، افغانستان را بیشتر در آستانه فروپاشی اقتصادی قرار داده است. ۴۷/۳ درصد از جمعیت افغانستان در حال حاضر زیر خط فقر زندگی

می‌کنند، اما بر اساس شرایط موجود، این رقم می‌تواند تا اواسط سال ۲۰۲۲ به ۹۷ درصد برسد. تحولات سیاسی دولت قبلی، تورم سرسام‌آور، فروپاشی سیستم‌های بهداشتی و آموزشی و ... در پی تسلط طالبان به این معناست که بیش از ۱۸ میلیون نفر به کمک‌های بشردوستانه نیز نیاز دارند که از این تعداد ۷۵ درصد زنان و کودکان هستند (Mishra, 2021). در واقع، بی‌ثباتی اقتصادی مداوم و ایجاد نارضایتی که باعث بی‌ثباتی سیاسی بیشتر می‌شود در افغانستان بسیار خطرناک است. زیرا می‌توان از این شرایط برای گسترش نفوذ و ایدئولوژی رادیکال استفاده کرد که تهدیدات امنیتی را نه تنها در داخل کشور، بلکه در کل منطقه از جمله کشورهای سازمان همکاری شانگهای چند برابر می‌کند. این بدان معنا نیست که توسعه اقتصادی مشکلات فوق را از بین می‌برد، اما قطعاً می‌تواند تا حدودی به تثبیت وضعیت کمک کند (Mishra, 2021). از این رو، چنین می‌نماید که افراط‌گرایی احیاشده، امنیت بسیاری از کشورهای منطقه و آسیای مرکزی را تهدید خواهد کرد و مدیریت نادرست طالبان می‌تواند چالش‌های بزرگی را برای همسایگان افغانستان در زمینه ثبات اقتصادی منطقه‌ای و توسعه سازمان همکاری شانگهای ایجاد نماید.

۳-۴. اختلافات مرزی

حفظ ثبات منطقه‌ای و تأمین امنیت مرزهای افغانستان یکی از نگرانی‌های بزرگ برای کشورهایی است که در مجاورت جغرافیایی با این کشور قرار دارند. در واقع افغانستان به‌عنوان کشوری محسوب می‌شود که به دلیل ضعف دولت، قادر به کنترل سرریز اثرات خارجی منفی امنیتی به مناطق مرزی نیست (Hanif, 2009, p.15). پیشروی سریع طالبان در افغانستان، کنترل گذرگاه‌های مرزی استراتژیک با تاجیکستان، ازبکستان، ایران، پاکستان و مهم‌تر از همه، کریدور واخان در مرز چین را در اختیار این گروه قرار داد. این حضور در کریدور استراتژیک واخان می‌تواند به‌عنوان اهرم فشاری برای طالبان در مذاکرات با چین عمل کند. نگرانی اصلی امنیتی چین در افغانستان، گروه‌بندی مجدد بالقوه جنبش اسلامی ترکستان شرقی تحت تسلط اویغورها است که آن را مسئول حملات در استان نآرام سین‌کیانگ می‌داند. حداقل ۵۰۰ جنگجو در استان بدخشان افغانستان که از طریق کریدور واخان هم‌مرز با سین‌کیانگ است، جمع شده‌اند (Parakkal, 2021). علاوه بر این، مرز بین افغانستان و ترکمنستان بارها شاهد کشتار مرزبانان ترکمنستان بوده است و این برخوردهای خشونت‌آمیز، باعث ایجاد تنش بین عشق‌آباد و کابل شده است. تا آنجا

که در برخی موارد، بر افزایش شدن پرچم‌های داعش در امتداد مرز افغانستان و ترکمنستان توسط گروه‌های طالبان گزارش شده است (Rytövuori-Apunen, 2016, p.6) که نشان‌دهنده رابطه گروه طالبان با داعش و فقدان امنیت مرزی بوده است.

در صورت گسترش رابطه داعش با طالبان، عشق‌آباد ممکن است با یک تهدید واقعی روبه‌رو شود و این ستیزه‌جویان، لزوماً به جریان مرزهای بین‌المللی احترام نمی‌گذارند و تلاش برای بی‌ثبات کردن رژیم سکولار ترکمنستان را هم از بیرون و هم از درون مرزهای این کشور، در دستور کار قرار می‌دهند. از این حیث، این خطر وجود دارد که گروه‌های افراطی می‌توانند تأسیسات مدیریت آب ترکمنستان را در اختیار بگیرند و در نتیجه منابع آبی را از رودخانه، دریا و کانال اصلی گاراگوم دور می‌کند. بدین‌سان، منطقه مرزی با افغانستان به‌خصوص از نظر امنیت آبی آسیب‌پذیر است، زیرا آب‌های آن به بیشتر قلمرو ترکمنستان، به‌ویژه به مناطق پایین دست انتقال داده می‌شود (Rytövuori-Apunen, 2016, p.125). ترانزیت مواد مخدر و درگیری نیروهای امنیتی مرزی با قاچاقچیان تلفات سنگینی را بر جمهوری اسلامی ایران نیز وارد کرده است. با توجه به این موضوع، ایران مشتاق جلوگیری از ظهور مجدد یک رژیم تندرو در افغانستان بوده است (Weinbaum, 2006, p.12).

روسیه نیز نگران این است که نیروهای وابسته به داعش یعنی گروه‌های قومی ازبک، تاجیک و چین بتوانند حوزه امنیتی روسیه را به خطر بیندازند و از طالبان انتظار دارد که این گروه‌ها را کنترل کند تا فرصت پیدا نکنند به‌سوی دره فرغانه پیش رفته و مشکلاتی را برای روسیه ایجاد کنند (ملزهی، ۱۴۰۰). دره فرغانه که بین ازبکستان، قرقیزستان و تاجیکستان مشترک است، سازمان همکاری شانگهای به‌طور بالقوه، می‌تواند انجمنی برای یک منطقه آزاد تجاری فراهم کند که به مردم این کشورها کمک کند (Kalra & Saxena, 2007, p.3).

در این راستا، به نظر می‌رسد که یکی از آسیب‌پذیرترین کشورها، تاجیکستان باشد که در آن حملات تروریستی در حالی رخ داد که نیروهای آمریکایی هنوز افغانستان را تحت کنترل داشتند. در این رابطه، حمله به یک پاسگاه مرزی تاجیکستان در نزدیکی مرز ازبکستان در نوامبر ۲۰۱۹ گزارش شده است و مقامات تاجیک، شبه‌نظامیان دولت اسلامی را که از افغانستان آمده بودند، متهم کردند (Umarov, 2021). تا آنجا که امامعلی رحمان به‌عنوان رئیس‌جمهور سکولار تاجیکستان، و تنها کشوری در منطقه که از تعامل با طالبان امتناع کرده است، به‌طور مداوم، نگرانی عمیق خود را در مورد نفوذ فزاینده این گروه ابراز کرده است.

نکات اصلی، نگرانی حول پیامدهای عبور بی‌رویه پناهندگان، افزایش قاچاق مواد مخدر و صدور تروریسم از طریق مرزها است. از طرف دیگر، شاید مستقیم‌ترین تهدید مرزی، گروهی از جنگجویان خارجی تاجیکستان باشند که اعضای گروه تروریستی جماعت انصارالله هستند که در افغانستان به‌عنوان «طالبان تاجیک» شناخته می‌شوند. آن‌ها مسئول یک پاسگاه امنیتی مهم استراتژیک و پنج ولسوالی^۱ نزدیک مرز در ولایت بدخشان افغانستان هستند (Mehra & Wentworth, 2021).

۴-۴. چالش پناهجویان

نگرانی مشترک تقریباً برای همه کشورهای منطقه، جریان پناهجویان افغان در نتیجه قدرت گرفتن طالبان است (Mehra & Wentworth, 2021). همچنین، بازگشت سریع طالبان به قدرت پس از دو دهه، همسایگان افغانستان را در تلاش برای یافتن چگونگی تطبیق با چشم‌انداز ژئوپلیتیکی در حال تغییر قرار داده است (Choudhury, 2021). در واقع، تصمیم برای خروج نیروهای ایالات متحده و ناتو از افغانستان و متعاقباً تسلط ناگهانی طالبان، نگرانی‌های عمیقی را در میان افغان‌ها ایجاد کرده است که از آینده تحت حاکمیت طالبان می‌ترسند. در سطح بین‌المللی، یکی از نگرانی‌های کلیدی این است که ممکن است یک بحران بزرگ پناهجویان قریب‌الوقوع باشد، که می‌تواند تعداد افغان‌هایی را که قبلاً در داخل و خارج از مرزهای کشور در طول دهه‌های قبل از جنگ آواره شده بودند، افزایش دهد (Sayed et al, 2021, p.1). این در حالی بود که تنها پس از مداخله ناتو به رهبری ایالات متحده در سال ۲۰۰۱ و رسیدن مقدار کمی از ثبات، افغان‌ها شروع به بازگشت کردند و این کار را به‌صورت دسته جمعی انجام دادند. از سال ۲۰۰۲، آژانس پناهندگان سازمان ملل متحد یک برنامه بازگشت داوطلبانه را تشکیل داد که تا پایان سال ۲۰۱۹، افغان‌ها همچنان سومین جمعیت بی‌مکان اجباری در جهان را با تقریباً ۶ میلیون پناهنده و آوارگان داخلی، که تنها در سال ۲۰۲۰ حدود ۳۸۰۰۰۰ نفر، به آن اضافه شدند تشکیل می‌دادند (Kirişci & Memisoglu, 2021).

در این زمینه، یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های ایران در قبال پیامدهای هرج و مرج پس از تسلط طالبان، جلوگیری از جریان مهاجران و پناهندگان است (Helf, 2022). همچنین از سال ۲۰۰۱، پاکستان میزبان تعدادی از مهاجران افغان بوده است که در

۱. یکی از واحدهای تقسیمات کشوری ولسوالی یا اولسوالی نام دارد که برابر واحدی در حدود فرمانداری و شهرستان در ایران است.

جریان درگیری‌های افغانستان به پاکستان آمده‌اند. در نتیجه پاکستان با خسارت اقتصادی ۱۲۰ میلیارد دلاری ناشی از تروریسم مواجه شده است (Nisa et al, 2021). از نظر تاریخی، پاکستان و ایران میزبان اکثر این پناهندگان بوده‌اند. تا دسامبر ۲۰۲۰، پاکستان میزبان ۱/۴ میلیون پناهجوی ثبت شده افغان و ایران میزبان ۷۸۰۰۰۰ پناهجو بوده است. تعداد زیادی افغان بدون ثبت نام نیز در این کشورها زندگی می‌کنند. برآوردها حاکی از آن است که یک میلیون افغان ثبت نام نشده در پاکستان و بیش از ۲ میلیون افغان در ایران زندگی می‌کنند (Sayed & et al, 2021, p.2). با این وجود، در سال ۲۰۱۹، افغانستان، ایران و پاکستان، همراه با کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد یک پلتفرم حمایتی برای راهبرد راه حل برای پناهندگان افغان ایجاد کردند. این ابتکار برای هماهنگی و بسیج منابع کمک‌کننده برای پاسخگویی منطقه‌ای به نیازهای افغان‌های آواره و جوامع میزبان آن‌ها و ترویج راه حل‌ها بود (Lang et al, 2021, p.11).

تا آنجا که همسایگان افغانستان به‌ویژه پاکستان و ایران که در حال حاضر میزبان بیش از ۲/۲ میلیون پناهجوی ثبت شده افغان و بیش از ۳ میلیون نفر دیگر با وضعیت‌های مختلف هستند، بیشترین آسیب را از مهاجرت‌های گسترده خواهند دید. با این حال، پناهجویان همچنین می‌توانند به اروپا پناه ببرند، مانند بیش از ۱ میلیون پناهجو و سایرین از سوریه، افغانستان، عراق و جاهای دیگر که در سال ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ به مرزهای اتحادیه اروپا رسیدند (Sayed & et al, 2021, P.1). برای مثال، در سال ۲۰۱۹، ورود افغان‌ها به اتحادیه اروپا دو برابر شد. برای مثال، تا اوایل سال ۲۰۲۰، آن‌ها بزرگ‌ترین گروه در میان تمام ورودی‌های دریایی به یونان بودند (Kirişci & Memisoglu, 2021).

با این وجود، احتمال وقوع یک بحران جدید پناهجویان افغان در درجه اول به تشکیل و ساختار حکومت توسط طالبان، قوانین آن (مانند حقوق زنان و دختران برای تحصیل و کار) و وضعیت اقتصادی کشور بستگی دارد. ناتوانی طالبان در تشکیل یک دولت فراگیر که برای همه افغان‌ها قابل قبول باشد، ممکن است باعث آشفتگی شود. این امر، همراه با سوابق سوءاستفاده از طالبان گرفته تا بحران فزاینده بشردوستانه در کشور، ممکن است تعداد افرادی را که مایل به فرار هستند، افزایش دهد؛ به‌ویژه به کشورهای همسایه که در آن رهبران آشکارا نگران یک بحران جدید پناهندگان هستند (Sayed et al., 2021, p.1; Lang et al, 2021, p.6). در این راستا، در حالی که طالبان می‌گویند که امنیت کارکنان دیپلماتیک و امدادگران را تضمین

می‌کنند، سوابق آن‌ها چیز دیگری را نشان می‌دهد. دبیرکل سازمان ملل متحد اخیراً اذعان کرد که کارکنان ملی سازمان ملل از سوی شورشیان سابق "آزار و اذیت و ارباب" را تجربه می‌کنند (Lang et al., 2021, p.9).

۴-۵. چالش ایدئولوژیکی

دستاوردهای نظامی اخیر طالبان احتمالاً به‌عنوان منبع الهام ایدئولوژیک برای گروه‌هایی که ممکن است تا تلاش‌های گروه طالبان را تکرار کنند، مفید خواهد بود (Bashar, 2021, p.20). به‌طوری که منطقاً از تأثیر سرریز موفقیت طالبان به سایر گروه‌های شبه‌نظامی در منطقه ترس وجود دارد (Parakkal, 2021). در واقع، تسلیم شدن ایالات‌متحده به طالبان در حال حاضر الهام‌بخش همه گروه‌های جهادی و هواداران در سراسر جهان است. بار دیگر، از دیدگاه آن‌ها، یک ابرقدرت دست خود را در برابر جهاد تزلزل‌ناپذیر در افغانستان بالا انداخته است. این کار باعث افزایش فعالیت‌ها می‌شود و احتمالاً پناهگاهی امن برای دهه‌های آینده برای کسانی که نقشه می‌کشند و آموزش می‌دهند فراهم می‌کند (Lobel, 2021).

در همین حال، گروه‌ها و شبکه‌های شبه‌نظامی منطقه‌ای احتمالاً به دنبال راه‌اندازی مجدد عملیات در افغانستان از جمله فعالیت‌های استخدام و آموزش هستند. بسیاری از آن‌ها ریشه در درگیری‌های قومی، فرقه‌ای یا سیاسی در مناطق و کشورهای همسایه از جمله آسیای مرکزی، چین، پاکستان، روسیه، ایران و هند دارند. در واقع، مانند تشدید درگیری در کشمیر در طول دهه ۱۹۸۰، در نتیجه درگیری در افغانستان می‌تواند توجه بیشتری را به دیگر جبهه‌های جهادی منطقه‌ای یا بین‌المللی متمرکز کند (Wood, 2021). گزارش‌ها حاکی از آن است که بازگشت طالبان به افغانستان می‌تواند به‌طور بالقوه گروه‌های تروریستی در پاکستان از جمله طالبان پاکستان را جسور کند که می‌تواند بر امنیت این کشور تأثیر بگذارد (Choudhury, 2021). تا آنجا که، به‌ویژه مشکلات داخلی پاکستان تشدید می‌شود، زیرا افراط‌گرایان محلی از دستاوردهای طالبان الهام می‌گیرند. افزایش تسلیحات باکیفیت و ستیزه جویان بیکار ناگهانی می‌تواند منجر به خشونت بیشتر در کشور و احتمالاً در هند و با اثرات مخرب برای اسلام آباد شود (Pantucci, 2021).

در زمینه ایدئولوژیکی، طالبان حملات خود را از سال ۲۰۱۵ بر مناطق غیرپشتون‌نشین در بخش‌های شمالی و مرکزی افغانستان به‌منظور کنترل سریع مناطق ساکن هزاره‌ها شدت بخشیدند (Hasrat, 2019, p.6). در این زمینه، کشور شیعه

ایران، نگران است که آیا طالبان سنی علیه اقلیت‌های هزاره در افغانستان، که مسلمانان شیعه نیز هستند، حمله خواهند کرد؟ جامعه هزاره ۹ درصد جمعیت را تشکیل می‌دهد و برای قرن‌ها مورد تبعیض قرار گرفته است. بعد از توافق‌نامه صلح با آمریکا زمانی که طالبان ۹ مرد هزاره را به طرز وحشیانه‌ای در ولایت غزنی کشتند، نگرانی از خشونت علیه اقلیت‌های قومی و مذهبی در افغانستان افزایش پیدا کرد (Mehra & Wentworth, 2021). حکومت وحدت ملی در پنج سال گذشته، تقریباً تمام حملات انتحاری و سازماندهی شده همراه با انواع مختلف قتل، سر بریدن و آدم‌ربایی را علیه هزاره‌های افغانستان توسط طالبان اعلام کرده است. عملکرد ضعیف دولت افغانستان برخاسته از ظهور سریع طالبان و گروه‌های رادیکال جدید علیه هزاره بوده است. تا آنجا که یکی از دغدغه‌های فعالان هزاره در داخل و خارج از افغانستان، فعالیت‌های مربوط به طالبان و گروه‌های رادیکال است که به‌طور کلی، بقای هزاره‌ها با تهدید مواجه کرده است (Hasrat, 2019, p.1).

تا آنجا که ادعا می‌شود با قدرت یافتن طالبان، افغانستان به مرکز سازمان‌های جهادی و جنایتکار تبدیل می‌شود. برای ازبکستان، این می‌تواند به معنای تقویت جنبش اسلامی ازبکستان باشد، که در فهرست گروه‌های تروریستی سازمان ملل قرار گرفته است و به دنبال سرنگونی دولت ازبکستان هستند (Mehra & Wentworth, 2021). ازبکستان در دهه ۱۹۹۰ نگرانی‌های خاصی در مورد جنبش اسلامی رادیکال داشت. رهبر آن «جمعه‌نمگانی» و بسیاری از پیروانش در مناطق تحت کنترل طالبان در افغانستان مستقر بودند و در آنجا آموزش می‌دیدند. بدین‌سان، ازبکستان و دیگر همسایگان شمالی از وضعیت بی‌ثبات افغانستان که دوباره به پایگاهی برای فعالیت‌های خرابکارانه تبدیل خواهد شد، بیم دارند (Weinbaum, 2006, p.14). جنبش اسلامی ازبکستان در سال‌های ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰ با عملیاتی در خارج از پایگاه‌های تاجیکستان و مناطق تحت کنترل طالبان در شمال افغانستان، حملاتی را به جنوب قرقیزستان انجام داد. به‌طوری که، گروه شاخه‌ای - اتحادیه جهاد اسلامی - مسئولیت یک سری حملات تروریستی در ازبکستان را در سال ۲۰۰۴ بر عهده گرفت (Omlicheva, 2021). در این راستا، مسکو برای مهار رادیکالیسم اسلامی، به‌ویژه در هماهنگی با سایر کشورها، به دلیل حضور شورشیان چینی تحت حمایت طالبان اقدام کرد و در ترویج قطعنامه‌های سازمان ملل برای اعمال تحریم‌ها علیه طالبان همراهی کرد و از آن استقبال کرد (Weinbaum, 2006, p.15).

نتیجه‌گیری

برای کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، شکست واشنگتن در افغانستان چیزی بیش از پیروزی طالبان بوده است. این امر به‌عنوان تأییدی بر این امر مطرح شده است که سیاست ایالات‌متحده در جهان اسلام و منطقه محکوم به شکست تلقی می‌شود. با این حال، این دستاوردهای ژئوپلیتیکی و ایدئولوژیک، می‌تواند تحت‌الشعاع چالش‌های بالقوه‌ای قرار گیرد که افغانستان تحت حاکمیت طالبان، ممکن است در درازمدت برای امنیت و منافع منطقه‌ای کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، به‌ویژه ایران ایجاد کند. به‌طوری‌که، همسایگان نزدیک و بزرگ‌تر افغانستان نمی‌توانند از پیامدهای فاجعه‌بار برای صلح و ثبات منطقه‌ای بگریزند.

در این راستا، با توجه به تقابل آمریکا با کشورهای قدرتمند سازمان همکاری شانگهای و بسیاری از مسائل عینی، فرصت‌های بیشتری برای سازمان همکاری شانگهای ایجاد شده است که می‌تواند به یکی از مؤثرترین سازمان‌های بین‌المللی در قاره اوراسیا تبدیل شود. برای این هدف، سازمان همکاری شانگهای باید برخی از مسائل داخلی را حل کند که موانع بزرگی را بر سر راه توسعه بیشتر سازمان قرار دهد. به‌طور خاص، با شروع مرحله جدیدی در توسعه سازمان همکاری شانگهای به‌واسطه جذب اعضای جدید پدید آمده است، موضوعی که شامل توسعه امکانات در حوزه امنیت منطقه است. در واقع، گسترش سازمان، امکانی را فراهم می‌کند که به‌طور قابل توجهی وظیفه همکاری در زمینه امنیت منطقه‌ای را حول مقابله با تروریسم، افراط‌گرایی، جنایات فراملی و قاچاق غیرقانونی مواد مخدر بهینه می‌کند. این موضوع، مطابق با منافع همه کشورهای عضو است.

به دلیل مرزهای متداخل کشورها با افغانستان و وابستگی‌های متقابل اقتصادی که تصور می‌شود که یک سیستم بازار باز منطقه‌ای را ایجاد نماید، در صورت ثبات و رفاه افغانستان، این موضوع سهم زیادی را نصیب همسایگان خود خواهد کرد. در این میان، باید پذیرفت که ایران همچنان یکی از کشورهای حائز اهمیتی است که بازیگران منطقه‌ای برای همکاری مؤثر با کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در حوزه اقتصادی توانایی بالایی دارد و برای حل مؤثر امنیت نیز در موضوعات مربوط به حوزه مسئولیت خود مورد توجه است. همه اعضای سازمان همکاری شانگهای بدون استثنا موج تروریستی رادیکالیسم اسلامی را می‌شناسند. تا آنجا که رهایی از افراط‌گرایی اسلامی مستلزم آن است که کشورهای عضو سازمان همکاری

شانگهای به سرعت اقدامات پیشگیرانه‌ای را در رابطه با افغانستان انجام دهند. در حال حاضر، با احتساب جمهوری اسلامی ایران، هند و پاکستان، می‌توان طیف وسیع‌تری از بازیگران خارجی را برای حل همه جانبه مشکلات در فضای سازمان همکاری شانگهای در نظر گرفت. در همین حال، تجزیه و تحلیل انتقادی از فعالیت‌های سازمان همکاری شانگهای امکان شناسایی تعدادی از مشکلات حل نشده را فراهم می‌کند که تعمیق بیشتر آن‌ها ممکن است با عواقب منفی همراه باشد. در نتیجه بایستی رویه‌ای برای انجام اقدامات پیشگیرانه (سیاسی و اقدامات دیپلماتیک) برای جلوگیری از تهدیدات امنیتی به‌ویژه در افغانستان پدید آید. برای این منظور، به نظر می‌رسد که قرارداد مناسبی با افغانستان امضا شود که شرایطی را برای بهبود مکانیسم اتخاذ تصمیمات سیاسی و واکنش سریع به شرایط اضطراری در فضای سازمان همکاری شانگهای فراهم شود. تا آنجا که، وخامت اوضاع امنیتی در افغانستان آزمون بزرگی برای سازمان همکاری شانگهای است که باید از طریق هماهنگی امنیتی بهتر، کنترل مرزهای خارجی و به اشتراک‌گذاری اطلاعات احیا شود.

از طرف دیگر، طالبان از جذب منابع مالی برای بازسازی کشور ناامید هستند و بنابراین باید به‌شدت به سرمایه‌گذاری‌های خارجی متکی باشند. در این راستا، چین نقشی در تحکیم تلاش‌های کشورهای سازمان همکاری شانگهای برای ایجاد یک همسایگی باثبات از طریق مکانیسم‌هایی مانند گروه تماس سازمان همکاری شانگهای و افغانستان می‌تواند داشته باشد. اهمیت این موضوع تا آنجاست که در دهه‌های گذشته، گروه‌های افراطی اسلامی و تروریستی به تدریج در سراسر جهان با یکدیگر متحد شده‌اند و تروریست‌های محلی یک کشور و تهدیدات افراطی ممکن است از یک منطقه دور تحریک یا برنامه‌ریزی شود. بنابراین برای جامعه بین‌المللی مقابله و محدود کردن این تهدیدات از طریق همکاری نزدیک‌تر در عرصه‌های منطقه‌ای یا جهانی، جایی که سازمان همکاری شانگهای در آن خدمت می‌کند، مهم است.

References

- Abdollah Khani, Ali (2004). Security Theories, Tehran: Abrar Moaser International Studies and Research Cultural Institute (Persian).
- Aris, Stephen (2013). Shanghai Cooperation Organization, IPI, MAPPING MULTILATERALISM IN TRANSITION NO. 2.
- Ayotte, Kelly A. et al (2021). Afghanistan Study Group Final Report, Nited States Institute of Peace.
- Bailes, Alyson J. K. et al (2007). The Shanghai Cooperation Organization, SIPRI Policy Paper No. 17.
- Bashar, Iftekharul (2021). Rise of the Taliban in Afghanistan: Security Implications for Bangladesh, Counter Terrorist Trends and Analyses, Vol. 13, No. 4.
- Bochkov, Danil (2021). China, Russia have aligned interests to facilitate SCO role for Afghanistan, global times, available: <https://www.globaltimes.cn/page/202107/1229697.shtml>
- Buzan, Barry & Ole Wæver (2009). Macrosecuritisation and security constellations: reconsidering scale in securitisation theory, Review of International Studies.
- Buzan, Barry (1991). People, State and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era, London, Harvester Wheatsheaf Publication.
- Buzan, Barry (1999). People, States and Fear, Translated by the Institute for Strategic Studies, Tehran: Institute for Strategic Studies (Persian).
- Buzan, Barry and Ole Wæver (2003). Regions and Powers: The Structure of International Security, Cambridge University Press.
- Chaudhuri, Rudra & Shreyas Shende (2020). Dealing With the Taliban: India's Strategy in Afghanistan After U.S. Withdrawal, Carnegie Endowment for International Peace, Carnegie India.
- Chaudhuri, Rudra & Shreyas Shende (2020). Dealing With the Taliban: India's Strategy in Afghanistan After U.S. Withdrawal, Carnegie Endowment for International Peace, Carnegie India.
- Choudhury, Saheli Roy (2021). From India to China, the Taliban's return leaves Afghanistan's neighbors scrambling to adjust, available: <https://www.cnbc.com/2021/08/18/afghanistan-taliban-impact-on-pakistan-india-china-russia-iran.html>
- Dorronsoro, Gilles (2009). The Taliban's Winning Strategy in Afghanistan, Carnegie Endowment for International Peace.
- Esmaili, Mostafa and Farahani, Ruhollah (2023). The security implications of America's withdrawal from Afghanistan on the Islamic Republic of Iran: Emphasizing the spread of movements of takfiri and terrorist groups, Foreign relations, Volume 14, Issue 4 (Persian).
- Fayyaz, Shabana (2019). Pakistan and the SCO – Aspirations and Challenges!, Journal of Political Studies, Vol. 26, Issue 1.
- Haas, Marcel de (2016). War Games of the Shanghai Cooperation Organization and the Collective Security Treaty Organization: Drills on the Move!, The Journal of Slavic Military.
- Hanif, Melanie (2009). Indian Involvement in Afghanistan: Stepping Stone or Stumbling Block to Regional Hegemony?, GIGA Research Programme: Institute of Asian Studies, No 98.

- Hasrat, Mohammad Hussain (2019). over a century of persecution massive human rights violation against hazaras in Afghanistan, available: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Racism/SR/Call/mhhasrat.pdf>
- Helf, Gavin et al (2022). How the Region is Reacting to the Taliban Takeover, available: <https://www.usip.org/publications/2021/08/how-region-reacting-taliban-takeover>
- Hosseini, Latifeh et al (2023), Responsibility to protect and Taliban domination of Afghanistan in the light of the dialectic of human Values, Volume 14, Number 56 (Persian).
- Ilkhani, ali and Bahrami, somaye (2013), The Importance of Energy Factor in Russia-EU Relations, Central Asia and the Caucasus, Volume 19, Number 81 (Persian).
- Jamil, Sobia et al (2020). AN ANALYSIS OF SOUTH ASIAN SECURITY COMPLEXES THROUGH THE PRISM OF REGIONAL SECURITY COMPLEX THEORY, Habibia Islamicus Vol. 04 Issue: 01.
- Jin, Wang & Kong Dehang (2019). Counter-Terrorism Cooperation Between China and Central Asian States in the Shanghai Cooperation Organization, China Quarterly of International Strategic Studies, Vol. 5, No. 1.
- Kalra, Prajakti & Siddharth S. Saxena (2007). Shanghai Cooperation Organization and Prospect of Development in the Eurasia Region, Turkish Policy Quaterly, Vol. 6.
- Khalil, Ahmad Bilal (2021). Afghanistan and the Shanghai Cooperation Organization, the Diplomat, available: <https://thediplomat.com/2021/07/afghanistan-and-the-shanghai-cooperation-organization/>
- Khan, Raja Muhammad (2015). China's Economic and Strategic Interests in Afghanistan, FWU Journal of Social Sciences, Special Issue, Vol.1, No.1.
- Khorrami, Nima (2021). Post-US Afghanistan: What Role for the SCO?, Central Asian Bureau for Analytical Reporting, available: <https://cabar.asia/en/post-us-afghanistan-what-role-for-the-sco>
- Kirişçi, Kemal & Memisoglu, Fulya (2021). Biden's decision to pull troops from Afghanistan risks a major refugee crisis, available: <https://www.brookings.edu/articles/bidens-decision-to-pull-troops-from-afghanistan-risks-a-major-refugee-crisis/>
- Lang, Hardin et al (2021). After the Airlift: Protection for Afghan Refugees and Those Who Remain at Risk in Afghanistan, refugees international, available: <https://static1.squarespace.com/static/506c8ea1e4b01d9450dd53f5/t/613934efd5c6e8344ab262af/1631139056216/After+the+Airlift+Protection+for+Afghan+Refugees+and+Those+Who+Remain+at+Risk+in+Afghanistan.pdf>
- Lobel, Oved (2021). How Afghanistan's fall to the Taliban increases the global terrorism threat, available: <https://www.aspistrategist.org.au/how-afghanistans-fall-to-the-taliban-increases-the-global-terrorism-threat/>
- Mehra LL.M, Tanya & Matthew Wentworth (2021). The Rise of the Taliban in Afghanistan: Regional Responses and Security Threats, available: <https://icct.nl/publication/the-rise-of-the-taliban-in-afghanistan-regional-responses-and-security-threats/>
- Mir, Asfandyar (2020). Afghanistan's Terrorism Challenge: The Political Trajectories of al-Qaeda, the Afghan Taliban, and the Islamic State,

- available: <https://www.mei.edu/sites/default/files/2020-10/Afghanistan%27s%20Terrorism%20Challenge.pdf>
- Mishra, Saaransh (2021). Can the Shanghai Cooperation Organisation make a long-term difference in Afghanistan? ORF, available: <https://www.orfonline.org/expert-speak/can-the-shanghai-cooperation-organisation-make-a-long-term-difference-in-afghanistan/>
 - Monavari, Ali et al (2022), China's strategy to expand cooperation with Taliban after US withdrawal, Foreign relations, Volume 14, Number 54 (Persian).
 - Mousavi, Mohammad A. & Khodaei, Esfandiar (2013). Iran and the Shanghai Cooperation Organization, Iranian Review of Foreign Affairs, Vol. 4, No. 1.
 - Nisa, Zab-Un- & et al (2021). Pakistan and Shanghai Cooperation Organization (SCO): An Analysis: JRSP, Vol. 58, No 2.
 - Omelicheva, Mariya Y. (2021). The Shanghai Cooperation Organization and Afghanistan: Old Fears, Old Barriers to Counterterrorism Cooperation, Institute for International Political Studies.
 - Pantucci, Raffaello (2021). Jihadis will remain a threat under the Taliban government, available: <https://www.ft.com/content/29cf8b38-9147-4c5a-b13a-f8a74e5eaa6b>
 - Parakkal, Pravda (2021). China's reluctant Taliban embrace, East Asia Forum, available: <https://www.eastasiaforum.org/2021/09/25/chinas-reluctant-taliban-embrace/>
 - Pour Esmaeili, Najmiyeh et al. (2021). Critical and Complementary Review of Buzan's Regional Security Complex Theory in The Wake of Middle East Regional system, Geopolitics Quarterly, Volume 16, No 4.
 - Pratama, Caroline Putri (2013). Central Asia as a Regional Security Complex from the Perspectives of Realism, Liberalism and Constructivism, GLOBAL Vol.15 No.1.
 - Roy, Meena Singh (2010). Role of the Shanghai Cooperation Organisation in Afghanistan: Scope and Limitations, available: <https://www.tandfonline.com/doi/figure/10.1080/09700161.2010.483149?scroll=top&needAccess=true>
 - Rytövuori-Apunen, Helena (2016). The Regional Security Puzzle around Afghanistan, Barbara Budrich Publishers.
 - Sayed, Nasrat et al (2021). Will the Taliban's Takeover Lead to a New Refugee Crisis from Afghanistan?, Migration Policy Institute, available: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Will%20the%20Taliban%20%E2%80%99s%20takeover%20lead%20to%20a%20new%20refugee%20crisis%20from%20Afghanistan%20%28%20September%202021%29.pdf>
 - Schulz, Dante (2021). Afghanistan Appeals Accession to Shanghai Cooperation Organization Amidst Taliban Resurgence, Caspian Policy Center, available: <https://www.caspianpolicy.org/research/security-and-politics-program-spp/afghanistan-appeals-accession-to-shanghai-cooperation-organization-amidst-taliban-resurgence>.
 - Soltani, Fakhreddin et al(2014). Levels of Analysis in International Relations and Regional Security Complex Theory, Journal of Public Administration and Governance, Vol. 4, No. 4.
 - Southerland, Matthew (2020). The Shanghai Cooperation Organization: A Testbed for Chinese Power Projection, U.S.-China Economic and Security Review Commission.

- Stobdan, P. (2021). What role can India play to decide on the Afghan future at the SCO meeting? Financial express, available: <https://www.financialexpress.com/defence/what-role-can-india-play-to-decide-on-the-afghan-future-at-the-sco-meeting/2290709/>
- Stone, Marianne (2009). Security According to Buzan: A Comprehensive Security Analysis, Columbia University, School of International and Public Affairs – New York, USA.
- Sunawar, Lubna (2018). Regional Security Complex Theory: A Case Study of Afghanistan-Testing the Alliance, JSSA, Vol. IV, No. 2.
- Umarov, Temur (2021). Do the Taliban Pose a Threat to Stability in Central Asia?, available: <https://carnegiemoscow.org/commentary/85271>
- Weinbaum, Marvin G. (2006). Afghanistan and Its Neighbors: An Ever Dangerous Neighborhood, United States Institute of Peace, Center for Conflict Analysis and Prevention requested.
- Wood, Jonathan (2021). Taliban takeover likely to drive regional, global terrorism threats, available: <https://www.controlrisks.com/our-thinking/insights/taliban-takeover-likely-to-drive-regional-global-terrorism-threats>



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی



پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی